

ФОРМУВАННЯ ПРАВОПИСНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Автор розкриває роль професійної орієнтації української мови і пропонує окремі зразки проблемно-пошукових завдань, спрямованих на розвиток правописних умінь студентів у процесі опрацювання теми "іменників II відміни чоловічого роду однини".

Ключові слова: фахова мова, проблемно-пошукові завдання, лінгвістичний експеримент, творче конструювання, кодовий диктант, творчий диктант, вибірково-розподільний диктант, дослідження-зіставлення, дослідження-моделювання.

Важливим завданням вищої школи України на сучасному етапі побудови демократичного суспільства є підвищення якісного рівня мовної підготовки фахівців, формування творчого підходу і вміння застосовувати отримані знання у практичній діяльності. Певною мірою це стосується і навчальних закладів України, які готують фахівців з вищою юридичною освітою.

Актуальність проблеми зумовлена в першу чергу тим, що мовник-юрист як носій культури повинен спиратися насамперед на літературну мову та правила граматики. Мовлення, в якому багато помилок, не тільки створює негативне враження про фахівця, а й утруднює сприйняття будь-якої інформації, промови, виступу, відволікає від теми.

Професійна мовна підготовка юристів в університеті забезпечується вивченням передбаченого навчальним планом ряду дисциплін, зокрема це: "Українська мова професійного спрямування", "Мова ділових паперів", "Риторика", проте не настільки, щоб забезпечити високий рівень знань з української мови. Адже "мовна освіта не обмежується тільки мовним навчанням, вона передбачає також мовне виховання і формування усвідомленої позитивної мовної поведінки" [4].

Основна мета статті – сформуванню мовну й мовленнєво-комунікативну компетенцію особистості студента – майбутнього юриста, що володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами фахової мови відповідно до обраної професійної галузі. Проблему мовної підготовки майбутніх юристів вивчали А.В. Корж, О. Сербенська, О.Ф. Юрчук, Н. Артикуца, А.С. Токарська, І.М. Кочан та ін. Виклад основного матеріалу ми починаємо з виділення складників культури української мови майбутнього фахівця – юриста:

- здійснення ефективної професійної комунікації;
- володіння українською професійною мовою в усній і писемній формах;
- вміння висловлюватися правильно й виразно, доречно використовуючи різні стилістичні мовні засоби;
- володіння основами конструювання тексту відповідно до професійно-комунікативного задуму;
- доречне використання мовних засобів залежно від професійної сфери й мети спілкування;
- сформованість умінь і навичок роботи з науковими текстами в межах сфери професійного спрямування;
- додержання норм літературної мови у професійній сфері.

Вивчення мови сприяє також розвитку в майбутнього спеціаліста якостей, що характеризують його інтелектуальну особистість безвідносно до спеціальності.

Аби досягти визначеної освітньої мети під час опанування мовного курсу, потрібно застосовувати комунікативно-функційний підхід. Важливу роль при цьому відіграє професійна орієнтація української мови, що полягає в добір мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу, зміст якого пов'язаний з майбутнім фахом.

Ефективність формування культури фахової мови майбутніх юристів на практичних заняттях залежить також від удалого добору вправ і завдань. Пропонуємо окремі зразки проблемно-пошукових завдань, спрямованих на розвиток правописних умінь студентів у процесі опрацювання теми "іменників II відміни чоловічого роду однини".

Лінгвістичний експеримент. Розгорнути подані абрєвіатури в повні назви й записати їх. Визначити рід цих слів. Дослідити, до яких відмін належать стрижневі слова. Поставити їх у формі родового відмінка однини. Виділити закінчення.

ДАІ, МВС, ЦПК, КЗпП, ВВС, КПК, ОДУВС, ОРД, МРЕВ.

Довідка. ДАІ – державна автоінспекція; МВС – міністерство внутрішніх справ; ЦПК – цивільно-правовий кодекс; КЗпП – кодекс законів про працю; ВВС – відділ внутрішніх справ; КПК – кримінально-процесуальний кодекс; ОДУВС – Одеський державний університет внутрішніх справ; ОРД – оперативно-розшукова діяльність, МРЕВ – місцеве реєстраційно експлуатаційне відомство.

Творче конструювання. Скласти словосполучення, поєднавши іменники правої і лівої колонок. Слова правої колонки поставити у формі родового відмінка однини.

- протокол злочинець
- грабіж адвокат
- покарання обшук
- розслідування свідок
- допит скоєний злочин
- виступ художній музей

Довідка. Протокол обшуку, грабіж художнього музею, покарання злочинця, розслідування скоєного злочину, допит свідка, виступ адвоката.

Кодовий диктант. Викладач називає іменники у формі родового відмінка однини, а студенти позначають їх у зошиті цифрами відповідно до їхнього загального значення:

1 – назви посад працівників правоохоронних органів; 2 – назви злочинних дій; 3 – назви юридичних документів; 4

– назви осіб, яких відносять до злочинців; 5 – назви процесів і станів, властивостей і ознак.

Адвокат, акт обстеження місця події, алкоголік, арешт, афект, бандит, утікач, браконьєр, злом, хабарник, злодій, вивіз, викуп, постріл, грабіж, експерт-криміналіст, закон, дізнавач, кодекс, розбій, нормативний акт, прокурор, бандитизм, аналіз, строк, наклеп, грабіжник, наркоман, замах, насильник, рецидивіст.

Творчий диктант. Поставити іменники у формі родового відмінка однини, узгодивши із залежними словами.

Контроль (судовий), кордон (митний), корпус (законодавчий), нагляд (прокурорський), податок (майновий), порушник (громадський порядок), обвинувач (державний), об'єкт (злочин), обшук (незаконний), огляд (місце події), відповідач (цивільний), перегляд (судове рішення), підпис (поручительський), помисел (злочинний), вчинок (неправомірний), правопорядок (міжнародний).

Пошуково-вибіркова робота (за варіантами).

Подані іменники поставити у формі родового відмінка однини й вписати ті, що мають закінчення: *варіант I- -а(-я); варіант II- -у(-ю)*. Свій вибір аргументувати за допомогою правил.

Ваучер, вексель, внесок, візит, винуватець, вік, вибір, вивіз, виклик, викуп, випуск, виступ, вихід, ватажок; геноцид, гарант, герб, героїн, герой, гіпноз, грабіж, грабіжник, громадянин; добробут, держапарат, дезертир, делікт, дебет, демпінг, депозит, деспотизм, дефект, довід, доказ, дізнавач, донос, допит.

Дослідження-зіставлення. Дослідити, чи змінюється значення іменника зі зміною їхніх закінчень у формі родового відмінка.

Рентгена – рентгену, блока – блоку, вала – валу, детектива – детективу, позитива – позитиву, акта – акту, апарата – апарату, звука – звуку, органа – органу, терміна – терміну.

• З поданими парами іменників скласти словосполучення. Виділити головне й залежне слово.

Вибірково-розподільний диктант. Подані географічні назви поставити у формі родового відмінка однини й записати до відповідної колонки таблиці.

-а(-я)	-у(ю)	Паралельні закінчення

Арабат, Рейн, Бориспіль, Крим, Херсон, Париж, Парнас, Путивль, Вашингтон, Кавказ, Славутич, Байкал, Еверест, Інгул, Інгулець, Очаків, Донець, Дон, Люксембург.

• *Записати у формі родового відмінка однини іменники чоловічого роду II відміни: а) назви обласних центрів України; б) назви річок і озер України. Виділити закінчення. Пояснити орфограми.*

Дослідження – моделювання. Змоделювати словосполучення, уживаючи слова з дужок у відповідній відмінковій формі. З'ясувати, на які значення вказують закінчення іменників – власних назв у формі родового відмінка однини.

1. Студент (Оксфорд), мешканець (Оксфорд). 2. Столиця (Мозамбик), вулицями (Мозамбик). 3. На березі (Хорол), навчальні заклади (Хорол). 4. Центральними вулицями (Занзібар), курорти (Занзібар). 5. Довжина (Гудзон), символіка (Гудзон).

• *Навести інші приклади іменників – власних назв, що у формі родового відмінка однини мають паралельні закінчення. Увести їх у самостійно складені речення.*

Вибірковий диктант. Випишіть словосполучення, в яких правильно утворено форму родового відмінка (-у, -ю, -а, -я) в іменниках чоловічого роду.

Відкриття рахунку – відкриття рахунка.

До акту додається – до акта додається.

Вручення диплому – вручення диплома.

Пам'ятного знаку – пам'ятного знака.

До призначеного терміну – до призначеного терміна.

Структурного підрозділу – структурного підрозділа.

Переїхати до Нового Бугу – переїхати до Нового Буга.

Направити до Львову – направити до Львова.

Політичного блока – політичного блоку.

Незаперечного факту – незаперечного факта.

Працівники апарату – працівники апарата.

Важливого об'єкта - важливого об'єкту.

Своєчасного контролю - своєчасного контролю.

Ділового папера - ділового паперу.

Диктант – переклад. Перекладіть подані іменники, уведіть їх до словосполучень, поставивши в родовому відмінку однини.

Рояль, тюль, толь, шампунь, степень, боль, корь, насыпь, степь, підпись, летопись, рукопись, польнь.

Ігрове завдання "Четверте зайве". Подані іменники поставити у формі родового відмінка однини. Визначити в кожному рядку "зайве" слово. Свій вибір обґрунтувати.

1. Гіпноз, держапарат, грабіжник, грабіж.

2. Громадянин, бешкетник, адвокат, бізнес.

3. Закон, зал, заложник, захист.

4. Конвоїр, донос, бандит, охоронець.

5. Нагляд, опис, герб, контроль.

• "Зайві" іменники ввести у словосполучення так, щоб вони виступали залежними словами у формі родового відмінка однини.

Тестові завдання.

1. Визначити рядок, в якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення **-а(-я)**.

А. Олівц., біженц., стільц., місяц..

Б. Бюджет., вік., споко., діяч..

В. Бол., жал., грабіжник., настро..

Г. Відмінк., майор., допит., генерал..

2. Указати рядок, у якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення **-у(ю)**.

А. Арешт., гектар., характер., відділ..

Б. Злоді., хабар., вивоз., викуп..

В. Рух., доказ., контрол., кримінал..

Г. Внеск., бланк., дізнавач., донос..

3. Знайти рядок, в якому іменники – власні назви мають паралельні закінчення.

А. Судак, Яготин, Чоп.

Б. Техас, Прут, Лаос.

В. Ужгород, Форос, Цюрих.

Г. Ванкувер, Гібралтар, Стрий.

4. В якому рядку іменники залежно від значення у формі родового відмінка однини мають закінчення **-а(я)** або **-у(-ю)**?

А. Жар, раз, вибух, гектар.

Б. Курсант, мікрофон, маршал, вулкан.

В. Тир, крах, хід, біль.

Г. Перукар, тигр, добродій, арбітраж.

5. Визначити рядок, в якому допущено помилки в закінченнях іменників у формі родового відмінка однини.

А. Маркетинга, графіка, екзамена, договору.

Б. Заліку, атестата, бланка, протоколу.

В. Снігопаду, формуляра, вальсу, мільйона.

Г. Хліба, полковника, героя, дефекту.

6. Установити відповідність між іменниками однієї семантичної групи. Записати їх парами у формі родового відмінка однини.

1. Гектар. А. Кодекс.

2. Ватикан. Б. Здолбунів.

3. Грабіжник. В. Протокол.

4. Закон. Г. Грам.

5. Павлоград. Г. Дізнавач.

6. Буг. Д. Ліхтенштейн.

7. Документ. Е. Розкрадач.

8. Прокурор. Є. Донець.

Відповіді: 1 – А; 2 – В; 3 – Г; 4 – В; 5 – А; 6: 1 – Г; 2 – Д; 3 – Е; 4 – А; 5 – Б; 6 – Є; 7 – В; 8 – Г.

Слід зазначити, що під час проведення занять з мовної культури важливо застосовувати інтерактивну модель навчання, що значно прискорить засвоєння знань і сприятиме підвищенню мовної культури правоохоронців.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх слухачів один з одним і з викладачем. Це колективне, групове спілкування, де слухач і викладач є рівноправними партнерами.

Інтерактивне навчання виключає будь-яке домінування викладача над слухачем, чи однієї думки над іншою. В умовах спільної навчальної діяльності знання виробляються у процесі ділової взаємодії, причому ці знання утворюють "спільний фонд", і всі члени колективу усвідомлюють свою причетність до такого фонду. Унаслідок цього, по-перше, підвищується інтерес до набуття нових знань, по-друге, студенти починають усвідомлювати себе повноцінними суб'єктами діяльності. Подальшого дослідження потребує проблема обґрунтування та експериментальна перевірка вивчення інтерактивної моделі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабич Н.Д.* Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 231 с.
2. *Корж А.В.* Українська мова професійного спрямування. [Навчальний посібник] / А.В. Корж. – Київ: Правова єдність, 2009. – 293 с.
3. *Кочан І.М., Токарська А.С.* Культура рідної мови / І.М. Кочан, А.С. Токарська. – Львів: Світ, 1996. – 232 с.
4. *Мацько Л., Кравець Л.* Культура української фахової мови / Мацько Л., Кравець Л. – К.: Академія, 2007.
5. Словник юридичних термінів (російсько-український) / Укладачі: Андерш Ф., Винник В., Красницька А., Полешко А., Юрчук О. – Київ: Юрінком, 1994. – 322 с.

